

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

ОКЗ «ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ»

Дитячий світ Японії

Методико-бібліографічні матеріали
до
Року Японії в Україні

Вип. 1

ХАРКІВ • 2017

ББК 63.3(5Япо)

Д49

Дитячий світ Японії: методико-бібліографічні матеріали до Року Японії в Україні. Вип.1 / ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей»; уклад. В.Лупіцька, Д.Бродяк. – Х., 2017. – 28 с.

Методико-бібліографічні матеріали містять рекомендації щодо популяризації Року Японії в Україні засобами і формами бібліотечної роботи. Розраховано на бібліотечних фахівців та широке коло користувачів.

Матеріал підготували:

Лупіцька В. М.,

Бродяк Д. А.

Редактор:

Загrevська С. М.

Комп'ютерна верстка:

Должек Н. Ф.

Відповідальна за випуск:

Трохименко Г. В.

© ОКЗ «ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ»

bibl.kharkiv.ua

bibliomiste4ko.kharkiv.ua

За ініціативи Президента України 2017 рік було оголошено Роком Японії в Україні. Це ще один крок на шляху до співдружності наших країн, що сприятиме зближенню українського та японського народів, розвитку діалогу культур.

2017 року Україна та Японія відзначають 25-ту річницю встановлення дипломатичних відносин. З цієї нагоди упродовж року в Україні пройдуть різноманітні культурні заходи.

До Року Японії в Україні графічний дизайнер Томоо Каваї створив офіційний логотип, головним мотивом якого стали національні прапори обох країн. Червоне коло на білому тлі (японська назва прапора Хіномару) та жовто-блакитне пасхальне яйце притуляються один до одного, чим символізують дружні відносини між двома народами. (У другій половині 2016 року цей дизайн переміг серед 32 інших пропозицій, представлених на розгляд Посольства Японії.)

Офіційна назва Японії – «Нікон Коку» чи «Ніппон Коку». Неофіційно її часто називають країною, де сходить сонце. Дійсно, це найбільш східна країна світу. Слово «Японія» утворюється з двох ієрогліфів, які означають «корінь» (початок, основа) і «сонце». Дослівно – «початок сонця».

Японія – країна з дуже давніми й непорушно стійкими традиціями, яких чітко дотримуються і досі. Незмінними залишаються японський костюм, національний інтер'єр, церемонія чаювання, всесвітньо відомий театр «Кабукі» та величезна кількість самотутніх звичаїв. І все це в оточенні

надсучасних технологій. Таке унікальне поєднання давнини і сучасності, звичаїв і прогресу не зустрінеш більше ніде.

Японія – остання країна світу, що формально зберегла статус Імперії. Японська імператорська династія Дзімму, заснована ще 711 року до н. е., ніколи не переривалася – імператорами завжди ставали її прямі нащадки.

Японія – країна з давньою та високорозвиненою культурою. Викликає захват мистецтво японських майстрів: пейзажний живопис, архітектура, література, театр. Набули всесвітньої популярності такі специфічні самобутні японські види декоративного мистецтва, як ікебана – вміння створювати квіткові композиції, бонсай – вирощування карликових кімнатних дерев, сад каменів, оригамі тощо.

Унікальним є ставлення японців до природи. Цей народ уміє майстерно захоплюватися красою морської гладі, пейзажів, створених природою, цвітінням сакури... Навіть існують спеціальні церемонії милування природними явищами, від яких і дорослі, і діти одержують справжню естетичну насолоду.

Далеко за межами країни відомі японські види спорту – боротьба дзюдо, карате, сумо.

Уже багато років між містами України та Японії, такими як Одеса та Йокагама (з 1965 р.), Київ і Кіото (з 1971 р.) існують побратимські відносини.

У Києві 1972 року на знак дружніх відносин між містами України та Японії був заснований Парк «Кіото». Усі деталі оформлення та символіка цього парку відповідають традиціям паркової культури Японії. У 2011 році у ньому була висаджена алея, занесена до книги рекордів Гіннеса як найдовша у світі алея сакур. Вона сягає 987 метрів, майже кілометр, і налічує 360 дерев.

2017 року за підтримки посольства Японії у нашій країні триває «Кампанія 2500 сакур» – проект з висадження сакур по всій Україні.

На виконання Указу Президента України від 11.01.2017 № 1/2017 «Про оголошення 2017 року Роком Японії в Україні», відповідно до листа Харківської обласної державної адміністрації від 30.01.2017 № 01-38/4014 «Про проведення у 2017 році Року Японії в Україні та з метою популяризації та вивчення історії, культури, традицій народу Японії» ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей» ініціювала проведення конкурсів:

- Обласного конкурсу-марафону **«Японське мистецтво у долонях дітей»** для вихованців закладів інтернатного та санаторного типів Харкова і області;

- Обласного конкурсу дитячої творчості **«Ця дивовижна Японія»**, до організації якого на місцях активно долучилися спеціалізовані бібліотеки для дітей Харківщини.

Радимо організувати та провести у бібліотеках комплексні заходи – Дні і Тижні Японії, до плану проведення яких можна включити:

- оформлення тематичних виставок та експозицій, присвячених японській літературі, історії, культурі, мистецтву;

- перегляди японських дитячих анімаційних фільмів (наприклад, відомого режисера Міядзакі Хаяо);

- вікторини, конкурси; майстер-класи; віртуальні подорожі; години японської літератури тощо за темами:

- *«Країна, де сходить сонце»*

- *«Самобутня і загадкова країна Японія»*

- *«Природа у житті японців»*

- *«Витончена майстерність ікебани»*

- *«Японська кухня»*

- *«Чашка зеленого чаю – секрети японського чаювання»*

- «Орігамі – мистецтво, що підкорило світ»
- «Японські винаходи»
- «Цікаві факти про Японію».

Маємо надію, що для організаторів дитячого читання, бібліотекарів, учителів, батьків та дітей інформація, пов'язана з системою освіти та традиціями виховання в Японії, розвитком руху на підтримку дитячого читання в цій країні, діяльністю бібліотек, специфікою японської дитячої літератури тощо, видасться цікавою і змістовною.

Символи Японії

Державний прапор

Історія прапора Японії налічує понад тисячоліття, проте в різні періоди прапори/стяги/штандарти використовувалися на знак наявності влади, приналежності до тієї чи іншої військової дружини і навіть у якості вивіски з метою привернення уваги клієнтів.

Під час Другої світової війни прапор міцно закріпився як символ імпералістичної, мілітаристської Японії. У країнах Східної Азії «сонячне коло» викликало бурхливу неприязнь. Так само і в післявоєнній Японії на хвилі оновлення розгорілися гострі дискусії про зміну державного прапора. Але на той час розпочалося активне економічне, соціальне, політичне будівництво, і це питання втратило свою актуальність.

Тільки у середині 1990-х японська громадськість вступила у суперечки про доцільність проведення церемонії підняття прапора в освітніх установах під час урочистостей.

Символіка прапора. Прототип сучасного японського прапора з'явився на віялах воєначальників ще в період Хейан (794-1185). Вважається, що легендарний японський перший

імператор Дзімму (VII ст. до н. е.) здобув визначну перемогу у час, коли сонце було в нього за спиною, тобто засліплювало супротивників. У середні віки воєначальники ставили віяла із зображенням сонця на білому тлі позаду свого війська, ніби закликаючи силу сонця на свій бік.

У 1870 році «Правилами про торговельні судна» було встановлено обов'язкову наявність прапора «хіномару» – червоного кола на білому тлі – на кожному кораблі. Це посприяло у перетворенні прапора на символ японської держави.

Насамперед, прийняття «хіномару» демонструє ототожнення імператора з сонцем. Велике значення має поєднання кольорів – червоного і білого. У синтоїзмі – національній релігії японців – червоний колір відображає очисну енергію вогню і сонця. Крім того, це колір життя. Білий – колір первозданної чистоти. Таким чином, поєднання червоного і білого символізує незаплямоване і щасливе життя.

На виборі прапора позначилося і географічне розташування країни. У Стародавньому Китаї вважалося, що Японія знаходиться на найсхіднішому краю землі – звідки сходить сонце. Таке уявлення закріпилося і в самій Японії.

Поява сучасного державного прапора стала результатом входження Японії у світове співтовариство, бажанням і необхідністю дотримання прийнятих у ньому норм.

13 серпня 1999 року прапор «хіномару» вперше визнано офіційним державним прапором Японії на підставі «Закону про державний прапор і державний гімн», що існує в межах нині діючої Конституції.

Побудова прапора. Японський національний прапор являє собою зображення червоного диска на білому тлі. Діаметр сонячного кола становить $\frac{3}{5}$ ширини прапора. Саме зображення на $\frac{1}{100}$ зміщене у бік древка. Традиційне співвідношення горизонталі до вертикалі – 7:10. Таке розмірне

співвідношення частин прапора вважається найбільш гармонійним.

Замість червоного кольору часто використовується яскраво-червоний.

Державний гімн

*Государя століття
Тисячі, мільйони років
Тривають нехай! Поки
Камінчик скелею не став,
Не обріс Мохом сивим!*

Фонетична транскрипція.

Переклад Н.І.Конрада.

Загальна назва: «*Кімі га йо*» – за першим рядком.

Як і у випадку з національним прапором, необхідність мати сучасну державну атрибутику з'явилася в Японії з відкриттям країни в період Мейдзі. У 1888 р. «*Кімі га йо*» уперше прийняли у якості офіційного гімну країни, коли його музика і текст були розіслані в усі країни, з якими Японія мала дипломатичні відносини.

За текст гімну послужив п'ятивірш танка з поетичної антології початку Х ст. «*Кокинсю*» («Збірка старих і нових пісень»). Так, незважаючи на те, що ідея прийняття гімну з'явилася в Японії пізніше, ніж в інших державах, нині слова гімну є найдавнішими у світі. Автор тексту невідомий, а нинішній варіант відрізняється від початкового.

Особливістю п'ятивіршів танка є велика кількість виразних засобів мови: епітетів, слів, ужитих у переносному значенні тощо. Саме тому існує необхідність трактувати зміст написаного. Так, наприклад, велику складність викликає перший рядок – «*Кімі га йо*». У японській мові слово «*кімі*» має значення «ти», а також є одним зі способів позначення

слова «імператор». Загальноновизнаним тлумаченням є вихвалання імператора, і весь текст проголошує здравницю государю.

Музика. Ідея гімну належить англійцю Джону Фентону, який служив диригентом японської армії. Та у музиці, складеній Фентоном, не простежувався належний ступінь пошани до його величності. Після невдалої спроби першого автора, за справу взявся музичний відділ імператорського двору, співробітник якого Хаясі Хиромори і склав музику.

Як і у випадку з національним прапором, після війни гімн став тісно асоціюватися з мілітаристським минулим країни. Однак, у 1951 р. він прозвучав на радіо ННК після підписання Сан-Франциського мирного договору, а з 1953 р. став щодня транслюватися на телевізійному каналі ННК. У 1999 р. в «Законі про державний гімн та державний прапор» гімн було знову визнано в якості офіційного державного символу Японії.

Державний герб

Ще одним символом держави традиційно вважається герб.

Проте Японія є винятком з цього правила. Офіційного державного герба Японії просто не існує. Це пояснюється різними факторами, але першопричина в тому, що лицарські традиції середньовічної Європи були невідомі в Японії аж до другої половини XIX ст. Проте, у країні з давніх часів існував символ, що виконував ту ж функцію, що і герби європейських держав, – був офіційним знаком правлячого роду. Це квітка хризантеми, що є емблемою імператорського дому.

Історія. Імператор Готоба, правитель (1183-1198) періоду Камакура, був великим поціновувачем квітів хризантеми і використовував їх зображення у якості власної печатки. Цю традицію продовжили інші імператори і, за мовчазної згоди

правителів, хризантема отримала статус священного символу імператорського роду.

Офіційно шістнадцятипелюсткову хризантему визнано гербом правлячого імператорського дому у 1869 р. наказом уряду Мейдзі. А за два роки потому було видано указ, що закріпив привілеї імператорського дому на використання квіткового символу.

Під час Другої світової війни хризантема активно використовувалася як символ Великої японської імперії. Її прикріплювали до носа військових кораблів.

Зараз символічне зображення цієї квітки використовується в дипломатичних установах Японії, що знаходяться за кордоном (у посольствах, консульствах).

Орден Хризантеми є вищою державною нагородою країни. Зображення шістнадцятипелюсткової хризантеми надруковано на обкладинці закордонних паспортів японців.

Так хризантема, завезена з Китаю, у Японії стала символом щастя і мудрості. Стародавні японці нерідко асоціювали цю яскраву квітку, що палахкотить силою і енергією, із сонцем.

У одній з численних легенд про заснування Японії йдеться про жорстокого японського імператора, який довідався, що на одному з островів росте квітка – хризантема, з соку якої можна приготувати життєдайний еліксир. Зірвати квітку було під силу лише людині з чистим серцем і добрими намірами. Імператор і його придворні, люди негідні, послали на острів 300 молодих юнаків і дівчат, які не повернулися до жорстокого імператора; зачаровані природою острова, й заснували свою державу – Японію.

Неофіційні символи

Зазвичай, народ сам вирішує, яким рослинам, тваринам, пернатим представляти його країну. А японці люблять увесь свій простір віддано і вірно, цінують його й намагаються берегти. Зокрема, в уяві європейців ця країна нерозривно пов'язана з **японською вишнею – квітучою сакурою** 桜. Навесні практично всі ЗМІ світу готують репортажі про свято милування сакурою-ханамі. Навіть шкільний рік у країні починається під час цвітіння сакури – 1 квітня! **Саме сакура є неофіційним символом Японії.**

Серед тварин японці віддають пальму першості місцевому **снотоподібному собаці танукі** たぬき, що вважається містичною істотою й наділяється надзвичайними здібностями. Про неї складено безліч легенд. Нині зображення танукі зустрічається повсюди, а у деяких японців цей представник чотирилапих навіть живе вдома. Японці впевнені, що він приносить фінансову удачу, впевненість, захищає від неприємностей, допомагає прийняти правильне рішення, сприяє вихованню чеснот. А ще це звірятко вмє «співати». Його «спів» – суміш нявкання, свисту і пташиних переливів.

До неофіційних символів країни зараховують і кілька видів птахів.

Першим з них є **яструб**. «Така» називають японці всіх пернатих з роду соколиних. Вони відомі з доісторичних часів. Самураї і представники знаті розводили птахів і використовували їх зображення в якості особистого символу –

мона. Перо соколиних вважалося ознакою військової доблесті, демонструвало приналежність до роду, овіяного славою. Згодом зображення яструба стало дуже популярним у народі.

Червононогий ібіс струмі – білосніжний птах з червоною оголеною головою та лапами, теж вважається символом Японії через схожість забарвлення з кольором прапора. Крім цього, він є офіційним символом провінції Ніігата. Цікаво, що в традиційній японській шкалі кольорів існує колір пера ібіса.

Фазан киндзі, птах із зелено-коричневим оперенням, – ще один пернатий неофіційний символ Японії, що демонструє міцну сім'ю через сильну материнську любов самки до своїх пташенят.

Одним із найулюбленіших птахів у жителів архіпелагу є **японський лелека цуру** – білосніжний птах з червоною плямою на голові (знову кольори прапора). Його цінують за вірність, а також пов'язують з довголіттям. Лелеки моногамні, тобто вибирають одного партнера на все життя. Зображення цього птаха можна побачити в декорі весільних убрань. Загальновідома історія про дівчинку Садако Сасакі, яка постраждала від атомного бомбардування під час Другої світової війни. Згідно з легендою, у яку вірила дівчинка, щоб вилікуватися від променевої хвороби, їй необхідно було зробити 1000 лелекорігамі. Вона дуже старалася і сподівалася на диво, але не встигла, – смерть виявилася спритнішою.

Серед географічних об'єктів найяскравішим неофіційним символом Японії місцеві жителі та іноземці вважають **гору-вулкан**

Фудзіяма, розташовану на острові Хонсю. Це найвища точка Японського архіпелагу. Помилуватися її нескінченно гармонійною вершиною прагнуть сотні

тисяч туристів. Цей згаслий вулкан японці шанобливо називають Фудзі-сан. Він згадується в безлічі творів національної літератури, на його честь склали оди найвизначніші японські поети середньовіччя. **御来光 горайко – схід сонця з гори Фудзіяма.**

Легенда свідчить, що той, хто зійде на вершину Фудзі-сан, здобуде безсмертя. Вважається, що перше зареєстроване сходження на Фудзіяму здійснили буддійські ченці в 663 році н. е. Цікаво, що до епохи Мейдзі жінкам заборонялася подібна подорож. На схилах гори з давнини розташовується синтоїстський храм, та й сама вона вважається священною.

Окрім згаданих, існує ще один неофіційний символ країни вранішнього сонця, на якому тримається все місцеве суспільство, – **міцна японська родина.**

Сімейна Японія

Японська сім'я зберігає з глибини віків низку специфічних особливостей. Головна з них – патріархальність. У сучасній Японії, яка за останні десятиліття вразила світ своїми досягненнями в усіх галузях науки і техніки, патріархальність є невід'ємним елементом культури. Зокрема, в японській мові навіть відсутні слова «брат» або «сестра». Замість цього знаходимо «старший брат» і «молодший брат», «старша сестра» і «молодша сестра».

На практиці сильне почуття солідарності сім'ї виражається в дотриманні заповідей про повагу до батьків. Родина, як її

увяляють японці, має поєднувати всіх предків далекого минулого і всіх нащадків далекого майбутнього. Тому кожна людина має певні зобов'язання як перед нащадками, так і перед предками.

З найдавніших часів, протягом сотень поколінь існує в Японії особлива повага до померлих, що зберігається і понині, незважаючи на всі соціальні зміни. Японська культура не тільки успішно протистояла західним «опозиційним» поглядам на культ предків, але навіть деяким чином зміцнила його у свідомості нації. Існує три різновиди цього культу: вшанування імператорського дому; вшанування покровителя роду; вшанування предків. У японських будинках для цього завжди влаштовувалися камідана («домашня божниця» або «святий божественний вівтар») і буцудан (буддійський «домашній вівтар» або «вівтар Будди»). Узагалі сім'я в розумінні японця міцно спочиває на родових підвалинах. Зазвичай японська сім'я ще в недалекому минулому мала сувій своєї сім'ї, роду, клану і ця реліквія передавалася від покоління до покоління. Концепція сім'ї в країні підкреслює безперервність сімейної лінії, згасання якої сприймається як страшне лихо. Японці вважають, що благополуччя сім'ї залежить від того, наскільки сумлінно і правильно кожне покоління виконує ритуал вшанування предків. Синівська шанобливість виступає тут як цементуючий засіб. Згідно з вченням Конфуція, яке прийшло в Японію з Китаю, існують три тисячі проступків, ступінь тяжкості яких підпадає під п'ять категорій, але немає більш негідного

проступку або навіть злочину, ніж зневага дітей у ставленні до батьків.

Зворотним боком суворої патріархальності японського сімейного побуту є безмежно вільне життя дівчорі. Основний зміст виховання у Японії можна сформулювати кількома словами: відсутність для малюка будь-яких обмежень. Коли в однієї іноземки, яка тривалий час прожила в Японії, запитали, що вона думає з цього приводу, та відповіла: *«Якби мені випала можливість вибрати, де провести своє дитинство, я без сумніву вибрала б Японію».*

Виховна доктрина в Японії, зазначав ще у XIX ст. японіст Г.Востоков, застосовується до підростаючого покоління *«...з такою м'якістю і любов'ю, що не діє гнітючим чином на душу дітей. Ніяких нарікань, ніяких суворих правил, майже повна відсутність тілесних покарань. Тиск на дітей виявляється в такій м'якій формі, що здається, ніби діти самі себе виховують, і що Японія – дитячий рай, у якому немає навіть заборонених плодів... Діти виховуються в Японії на повній свободі: сама природа служить їм, мабуть, вихователькою. Узагалі природа і люди тут прекрасно злилися, зжилися протягом століть і залишили один на одному незгладимий слід».* Спостерігаючи за поведінкою японських дітей, Г.Востоков зауважував, що японське виховання дає благодієрні сходи, діти набувають гуманних рис характеру. *«У ставленні до дерев,– пише він,– квітів і до тварин діти не виявляють тієї холодної жорстокості, яку часто можна спостерігати у європейців; усе в природі здається їм повним порядком і гармонією, вони виявляють ніжну жалість до всього, що живе і дихає. Хлопчики, трапляється, грішать проти цього, дівчатка ж – ніколи. Маленька японка, яка переслідує метелика і хоче його змусити сісти собі на руку, дивиться на цю істоту не як на іграшку, а наївно симпатизує їй, розуміє її, може бути, тому, що сама на неї дуже схожа. Наші діти бруднять та рвуть книги; маленькі японці вважали б святотатством таке ставлення до сторінок, на яких відображені думки і малюнки людей, набагато більш розумних і талановитих, ніж вони самі».*

Трапляється, під впливом західної культури японські діти виявляють велику активність і нерідко в підлітковому віці показують нордовлієвість характеру. Однак, традиція залучення дітей до прийнятих норм поведінки на самому початку життя незмінно дає свої плоди.

Дітей не карають. Замість заборон їх учать міркувати над тим, як до їхніх вчинків поставляться інші. З раннього віку їм навіюється думка, що за негідні вчинки вони будуть осміяні.

Виховання дитини, як і усюди, починається в Японії з народження та минає ряд етапів зі своїми традиціями та звичаями.

Зокрема, у більшості сільських районів народження дитини привертає увагу не тільки тієї сім'ї, де з'явився новонароджений, та його родичів, але й всього села. У окремих рибальських селищах з нагоди народження немовляти кілька днів не ходять на риболовлю в ранкові години.

З усіх обрядів і церемоній, пов'язаних з появою дитини, найбільш поширений обряд «сітія» (сьома ніч) або ж «надзуке-але іваї» (свято з нагоди наречення ім'ям.). Відзначається воно по-різному, в залежності від соціального становища сім'ї. При виборі імені, як правило, беруть до уваги милозвучність і значення ієрогліфів, якими воно пишеться. Ім'я для новонародженого можуть обирати його батьки, дідусь з бабусею або інші близькі родичі. Раніше зверталися з проханням про вибір імені до буддійського або синтоїстського священика, але зараз це робиться рідко. Трапляється, що батьки новонародженого звертаються з таким проханням до ворожок. Вибране ім'я пишеться на папері, який розміщують коло голови дитини або дарують родичам і сусідам разом з двома рисовими коржиками «моті» – білим та червоним. У деяких сім'ях у цей день дитину в перший раз виносять з дому. Втім, у ряді районів країни ці обряди справляються через місяць або навіть більше після народження дитини.

У минулому мала місце практика кількох імен. У дитинстві людину називали дитячим ім'ям (емей або еме, – ім'я в дитинстві), а з досягненням повноліття – родовим.

Кількість ієрогліфів, що беруться в Японії для написання власних імен, обмежена законом. У тих випадках, коли використовуються китайські ієрогліфи, застосовується спеціальна таблиця, що складається з 1850 символів. Японські актори, художники, каліграфи, спортсмени і т. ін. крім родових мають ще й професійні імена. Чоловік, який приймає духовний сан, також бере особливе релігійне ім'я (хоме). У розважальних закладах та ресторанах жінки користуються спеціальними іменами-прізвиськами, що відомі тільки в цих місцях.

Через сто днів після народження дитину несуть у найближчий храм.

Більшість жінок продовжує носити дітей за спиною. Для цього використовуються спеціальні пристосування. Повсюдно, як і раніше, дітей саджають на спини дівчаток-підлітків, які, займаючись своїми дитячими справами, ніби забувають про нав'ючені на них ноші – стрибають, бігають, пустують. А малюки, мотаючи головами, терпляче сопуть за спинами сестер і нерідко навіть солодко сплять. Своїх молодших братів старші сестри зазвичай плекають по-особливому.

Варто насамперед підкреслити, що виховання дітей у японських сім'ях завжди спрямовувалося на формування особистості, яка відповідає вимогам групи. Основне завдання виховання – навчити вмінню розуміти чужі принципи, нічим не виділятися в групі. Кожна людина в Японії є частиною групи. На першому місці йде сім'я, де дитина вчиться відданості, вірності цій групі, чіткому засвоєнню різниці між старшими і молодшими. З віком сімейні навички поширюються на інші групи – школу, клуб, бізнес. У групі культивується **конформізм**, тобто дотримання групових норм. Груповий конформізм присутній навіть у грі дітей. Підліток, який порушує ці норми, піддається бойкоту. Дитина, яка вчинила нечесно під час якої-небудь гри, автоматично позбавляється можливості брати в ній участь. І нехай група, до якої належить людина, змінюється, японець, як правило, залишається їй вірний. Особа, яка переходить із групи в групу, від однієї компанії до іншої, викликає в Японії недовіру. Засвоєння психології групової поведінки у японця, починаючись у сім'ї, посилюється, коли він вступає в групи однолітків за місцем проживання.

Виховання

Період «вседозволеності» у малечі триває усього до 5 років. До цього віку японці поводяться з дитиною «як з королем», від 5 до 15 – «як з рабом», а після 15 – «як з рівним». Вважають, що 15-річний підліток – це вже доросла людина, яка розуміє обов'язки і беззаперечно підкорюється правилам. У цьому парадокс японського виховання: із малюка, якому у дитинстві усе було дозволено, виростає дисциплінований та законслухняний громадянин.

З 5-6 років дитина потрапляє у дуже жорстку систему правил і обмежень, які чітко регламентують, як треба поводитись у тій чи іншій ситуації. Не коритися неможливо, тому що так роблять усі, а інакше ти «втратиш лице», опинишся поза групою. «Усе має своє місце» – один з основних принципів японського світогляду. І діти засвоюють це з самого дитинства.

Традиції та сучасність. Традиційна японська сім'я – це мама, тато та двоє дітей. Раніше сімейні ролі були чітко визначені: чоловік – годувальник, дружина – берегиня домівки. Чоловік був головою сім'ї, і всі домашні мали беззаперечно йому коритися. Але усе змінюється. Останнім часом усе більше відчувається вплив «західної» культури, і японські жінки намагаються досягти свободи дій. Однак до рівноправ'я з чоловіками їм ще далеко. Основним заняттям жінки залишаються дім і діти, а життя чоловіка повністю поглинає фірма, у якій він працює.

Такий розподіл ролей знаходить відбиток навіть у етимології. Щодо жінки, то широковживаним словом є слово «канай», яке буквально перекладається як «усередині дому», а до чоловіка прийнято звертатися «сюдзін» – «головна людина, хазяїн». У японській мові немає слів «брат» та «сестра». Замість них братів називають «ані» – «старший» та «отоото» – «молодший», а сестер відповідним чином «ане» та «імоото». Старший син значніший за інших, його вважають «нащадком

престолу», хоча престолом є усього тільки батьківський дім. Старша дитина має більше прав, але й більше обов'язків. Молодших ніколи не залишає відчуття «нижчості».

Раніше в Японії до шлюбу йшли за змовою батьків. Чоловіка або дружину обирали батьки, беручи за увагу їхнє соціальне та майнове становище. Тепер японці все частіше одружуються за симпатією. Але батьківський дім значніший за симпатії. Розлучення в японських сім'ях відбуваються нечасто. Інтереси сім'ї як групи вищі за індивідуальні.

Вихованням дітей займається мати.

Батько теж може брати участь, але відбувається це дуже рідко. «Амае» – так називають в Японії матерів. Цьому слову важко підібрати аналог в українській мові. Воно означає відчуття залежності від бажаного. Дієслово «амаеру» означає «скористатись чимось», «бути пестунчиком», «шукати захисту». Воно передає сутність взаємин між матір'ю та дитиною. Традиційно після народження дитини шматочок пуповини зберігають у маленькій дерев'яній коробочці, на якій позолоченими буквами вибито ім'я матері та дата народження дитини. Це символ зв'язку матері та немовляти.

У Японії нечасто можна побачити малечу, яка плаче. Мати намагається зробити усе, щоб для цього не було причини. Перший рік немовля є нібито частиною тіла матері, яка цілими днями носить його за спиною, уночі кладе біля себе і годує за першим бажанням.

Дитині нічого не забороняють, лише застерігають: «обережно», «брудно», «погано». А якщо вона усе ж забилася

чи обпеклася, мати вважає винною себе і просить у дитини вибачення за те, що не вберегла її.

Хлопчики і дівчатка виховуються по-різному: їм належить виконувати різні соціальні ролі. Одна з японських приказок каже: *«Чоловік не повинен заходити у кухню»*. Син – майбутня опора сім'ї. Під час одного з національних свят – Дня хлопчиків – у повітря підіймають зображення різнокольорових коропів. Ця риба, яка може довго плити проти течії, символізує шлях майбутнього чоловіка, здатного здолати усі життєві труднощі. Дівчат навчають кулінарії, шиттю, хатній роботі тощо. Відмінності у вихованні виявляються і в школі: хлопці після занять обов'язково відвідують різноманітні гуртки, у яких продовжують навчатися, а дівчата спокійно можуть посидіти у кафе і побазікати.

Найстрашніше – самотність. Японці ніколи не підвищують голос у спілкуванні з дітьми, не читають нотації, не кажучи про тілесні покарання. Широко розповсюджений метод, так звана *«загроза відчуження»*. Найтяжчим моральним покаранням є відлучення від домівки або протиставлення дитини якійсь групі. *«Якщо ти будеш так себе поводити, усі почнуть сміятися над тобою»*, – каже мати неслухняній дитині. Японське суспільство – це суспільство груп. *«Знайди групу, до якої ти належатимеш.* – проповідує японська мораль, – *Будь вірний їй та покладайся на неї. Самотнім ти не знайдеш свого місця у житті, загубиши в її хитромудроцях»*. Ось чому самотність переживається японцями дуже тяжко, а відчуження від дому сприймається як справжня катастрофа.

Під час конфліктів японські мами намагаються не відвертатися від дітей, а навпаки, посилити з ними емоційний зв'язок. Діти ж, як правило, настільки обожають своїх

матерів, що відчувають почуття провини та спокути, якщо завдають їм неприємності.

Ставлення до раннього розвитку. Японці були одними з перших, хто почав говорити про необхідність раннього розвитку. Півстоліття тому в країні вийшла книга «Після трьох уже пізно», що здійснила переворот у японській педагогіці. Її автор, Масару Ібука – директор організації «Навчання талантів» та засновник всесвітньо відомої фірми «Sony». У книзі йдеться про те, що в перші три роки життя закладаються основи особистості дитини. Маленькі діти навчаються усього набагато швидше, а завдання батьків – створити умови, у яких дитина зможе повністю реалізувати свої здібності. Виховуючи дитину, необхідно дотримуватися таких принципів: стимулювати пізнання через збудження інтересів малюка, виховувати характер, сприяти розвитку творчості та різноманітних навичок. При цьому постає завдання – не виростити генія, а дати дитині таку освіту, щоб *«вона мала глибокий розум та здорове тіло, зробити її кмітливою та доброю»*. Зараз така точка зору є очевидною, але тоді (в сер. 50-х рр.) вона звучала революційно.

Дитячі свята

У Японії традиційно практикують церемонії з нагоди досягнення трьох, п'яти і семи років. Хлопчиків 3-5 років і дівчаток 3-7 років зазвичай приводять у храм, де відбувається відповідне богослужіння. У храмі дітям дають куплені там же льодяники, звані по-японськи «тітосе-аме». Вдома діти можуть дарувати ці льодяники родичам і сусідам. Багатьох дівчаток у цей день одягають в кімоно і розфарбовують їм щоки. Деякі хлопчики надягають «монцуки» (коротке кімоно з фамільним гербом) і «хакама» (частина японського традиційного костюма у вигляді широких шароварів, схожих на спідницю). Більшість же хлопчиків нині одягається в європейському стилі.

Березень взагалі в Японії традиційно вважається жіночим місяцем. 3 березня відзначається свято дівчат, яке лагідно називають «Хіна мацурі» – **雛祭り (ひなまつり «свято ляльок Хіна»** або «Момо-но секку» – **もものせつく «свято цвітіння персиків»**.

В основі святкування «Хіна мацурі» лежить кілька різних традицій. Одна з них сягає епохи Хейан (794-1185) – у цей день у знатні сімейства запрошували чаклунів-заклинателів, які здійснювали спеціальні молебні, спрямовані на те, щоб усі біди людей перейшли на паперових ляльок, яких потім пускали плисти по річці або по морю. Цих ляльок називали «нагасі-біна» – ляльки, що спускаються по річці. Загальнонаціональним свято ляльок стало у 18 столітті, тоді ж додався звичай влаштовувати в будинках, де є дівчатка, виставки багато одягнених ляльок, що зображали життя та звичаї імператорського палацу. Звичай зберігається і досі, але тепер це не паперові ляльки, а справжні витвори мистецтва з кераміки і шовку, вбрані в розкішний одяг.

Ляльки Хіна не призначені для щоденних ігор, зазвичай їх виставляють у центральній кімнаті будинку на спеціальній етажерці – «хинадана» – і кілька днів ними просто милуються. Деякі такі набори ляльок дуже дорогі і передаються з покоління в покоління. Зазвичай, коли в родині

народжується дівчинка, то батьки купують новий набір ляльок, який потім доповнюється подарунками родичів і друзів. Як правило, набір складається з 15 ляльок, одягнених у старовинні багаточарові одешинки червоного кольору. Найбільш цінними і пишними є ляльки, що зображують імператора («про-Дайрі-сама») і імператрицю («про-Хіме-сама») у старовинних шовкових урочистих вбраннях. Виставки ляльок підготовляються до 3 березня і тривають приблизно місяць. Існує повір'я, що не можна виставляти ляльок надовго, тому що це віддаляє для дівчинки жаданий час заміжжя. Після демонстрування їх ретельно упаковують і

зберігають до наступного року. До 3 березня прикрашають і кімнату, де розташовується виставка ляльок: до стелі підвішують кулі зі штучних квітів вишні і мандаринового дерева. Кожна куля оздоблена шовковим шнурком, що звисає з неї. У цей день дівчатка в ошатних кімоно, як справжні дами, ходять одна до одної в гості, дарують та отримують подарунки, пригощаються спеціальними солодощами і милуються ляльками. Так в ігровій, невимушеній формі дівчаткам прищеплюються правила гарного тону, поняття про риси характеру, якими повинна володіти жінка, вміння дбайливо ставитися до цінних речей. Тож у традиціях «Хіна мацурі» ідеально поєднуються чудова гра, поетичне сприйняття світу та традиційне виховання. А квіти персика («момо»), що дали іншу назву свята, в Японії символізують жіночу ніжність, доброту, м'якість і, як наслідок, щасливий шлюб. Не випадково на свято «Хіна мацурі» грається досить багато весіль.

Травень асоціюється в Японії з пишним святом хлопчиків, що відзначається 5 травня і офіційно називається «Танго-но секку» («Свято першого дня коня»).

В епоху Хейан танго-но секку мало характер військово-спортивного свята, під час якого демонструвалося військово-молодечтво – влаштовували змагання зі стрільби з лука, з боротьби сумо, битви на мечях, кінні змагання. Правителі країни використовували давній звичай для виховання у підростаючого покоління самурайського духу.

Центральний персонаж «Танго-але секку» – кінь, що символізує всі якості, властиві справжнім чоловікам-воїнам – сміливість, швидкість, спритність і мужність. До 1945 року офіційно свято називалося Днем хлопчиків. Після Другої світової війни воно змінило назву на «День дітей» **どもの日** **кодомо но хі**, але перевагу віддають хлопчикам.

У сучасній Японії до цього дня виготовляють і вивішують перед будинком ритуальні різнокольорові прапори «кої-ноборі», що мають форму коропів. Короп є ознакою духовної

та фізичної стійкості, а за кількістю й розмірами самих «кої-ноборі» можна визначити кількість і вік дітей чоловічої статі у сім'ї. Усередині будинку є застелена зеленим сукном спеціальна поличка з ритуальними ляльками в самурайських шатах і зі зброєю самураїв – «гогацу-нінге». Увечері хлопчики з батьками збираються біля стенду, щоб розглянути ляльок, потримати в руках шолом, обладунки, послухати історію кожного персонажа. Залучаючи дітей до міфології богів і героїв, батьки впливали на характер хлопчиків, передавали з покоління в покоління традиції японського воїнства.

Таким свято збереглося майже до сьогодні і є виключно сімейним. На ньому виконують спеціальні ритуальні тексти та пісні, влаштовують різні дитячі ігри, зокрема змагання зі складання орігамі, готують спеціальну їжу.

Система освіти Японії

Закон про шкільну освіту Японії від 1947 р. гарантує

безкоштовну початкову та середню шкільну освіту для всіх громадян країни. Однак, кожна сім'я має сплачувати внески за дитячі садки, за доставку із школи та в школу, за шкільні сніданки, за приватні уроки

тощо. Витрати сім'ї на одну дитину за державний дитсадок складає приблизно 10 240 \$ США за рік, за приватний дитсадок – 2 350. 94,3 % випускників середніх шкіл продовжують навчання у вищій школі, 72 % з них відвідували державні школи. Повчальності та самобутності в японській освіті чимало: у всі часи їй відводилася поважна роль. Знання, мудрість, моральність визначали багатство нації.

Навчальний рік в Японії починається 1 квітня і закінчується 31 березня наступного року. Зазвичай навчання поділене на триместри: квітень-липень (01.04.-20.07),

вересень-грудень (01.09.-26.12), січень-березень (07.01.-25.03). Канікули у школярів бувають влітку (6 тижнів), взимку (до і після Нового року – 2 тижні) і навесні (після іспитів – 1

тиждень). Але навіть під час канікул діти вчать, адже домашні завдання і додаткові заняття ніхто не скасовував. Японці дуже відстоюють саме таку систему освіти. Під час одного з освітніх самітів на обговорення виносилося питання трансформації поділу навчального року на американський кшталт: осінь – початок, літо – кінець. Але система залишилася незмінною – прощання зі школою під пелюстками сакури для японської культури вже стало символічним. Система народної освіти в Японії створена понад 100 років тому і має найдовшу історію серед більшості країн світу. Навчання завжди вважалось добродесністю. Сьогодні 99 % дітей початкових класів навчаються у державних закладах, і навіть серед учнів останніх класів середньої школи лише 30 % відвідують приватні школи. Усі японські діти у віці від 6 до 15 років повинні ходити до школи. Приблизно 97 % учнів продовжують навчання в середній школі, яку вони закінчують у 18-річному віці. Три чверті з них відвідують загальноосвітні середні школи, а решта – спеціалізовані училища. Приблизно 22 % випускників середньої школи вступають до університетського коледжу чи до університету, а багато інших йдуть у молодші чи технічні коледжі. Майже всі приватні неповні середні та середні школи, а також і університети, прийом проводять за результатами вступних

іспитів. У кожній школі свої іспити. Кожен учень, бажаючий вступити до якоїсь школи, зобов'язаний скласти іспит, якщо тільки він чи вона не вчилися в молодших класах цієї школи. Іноді учні ходять до однієї і тієї ж школи за програмою початкової, неповної середньої і середньої шкіл. Оскільки вступні іспити достатньо складні, учні часто у вихідні чи увечері в робочі дні додатково відвідують ще й підготовчу школу («дзюку» чи «ебіко»).

Обов'язковість освіти поширюється на дітей від 6 до 15 років. Продовжують же освіту в старшій середній школі 97,3 % підлітків від 15 до 17 років, 45,1 % отримують подальшу освіту в університетах та певна кількість учнів вступає до професійних училищ.

Система навчальних закладів Японії містить:

- початкову школу – «сегакко» (6-12 років)
- неповну середню школу – «тюгакко» (12-15 років)
- повну середню школу – (15-18 років)
- професійно-технічне училище – «сенмон-гакко» та «какусю-гакко»
- коледж – «танкі-дайгаку»
- університет – «дайгаку»
- аспірантуру – «дайгакуін».

У Японії майже всі учні, починаючи з першого класу, впродовж 6 років вивчають англійську мову. Актуальність її вивчення стала темою тривалої дискусії на урядовому рівні й розглядалося питання введення англійської як другої державної мови. Вважається, що реакція демократичної частини суспільства, особливо педагогічної громадськості, в певному розумінні призупинила вирішення цього достатньо складного питання. Вчені сьогодні переконують своїми дослідженнями, що причина слабого знання англійської мови у студентів та учнів пов'язана не з методикою викладання, а з проблемами вивчення рідної мови, несформованості

граматичних та логічних знань. Щоб вміти писати японською, треба довго вчитися і багато та постійно практикуватися.

У японській мові є три абетки. Китайські ієрогліфи «кандзі» ヒエログリフ були запозичені для японської писемності ще у VI ст. Це викликало труднощі, оскільки між китайською і японською мовами існувала велика різниця. Внаслідок цього були створені ще дві системи писемності «хірагана» та «катакана».

Кожен з цих японських алфавітів має по 46 літер. Кожній літері відповідає свій звук, що аналогічно побудові латинської абетки. Вони слугують для побудови слів, які не можуть бути написані за допомогою «кандзі», що використовуються для виразу цілих слів і понять. Багато з ієрогліфів мають складну форму і можуть вимовлятися декількома різними способами. В основному використовується понад 2000 «канзі», хоча в традиційній літературі, іменах і спеціалізованих текстах їх вживається більше.

KATAKANA

シ	ス	セ	ソ	シ	ス	セ	ソ	キ	ク	ケ	コ	カ	キ	ク	ケ	コ	パ	ピ	プ	ポ	バ	ビ	ブ	ボ	ダ	ヂ	ヅ	ダ	ヂ	ヅ	ガ	ギ	グ	ガ	ギ	グ	ザ	ジ	ズ	ザ	ジ	ズ	ガ	ギ	グ	ガ	ギ	グ											
ン	ワ	ラ	ヤ	マ	ハ	ナ	タ	サ	カ	ア	シ	ス	セ	ソ	キ	ク	ケ	コ	パ	ピ	プ	ポ	バ	ビ	ブ	ボ	ダ	ヂ	ヅ	ダ	ヂ	ヅ	ガ	ギ	グ	ガ	ギ	グ	ザ	ジ	ズ	ザ	ジ	ズ	ガ	ギ	グ	ガ	ギ	グ									
キ	リ	ミ	ヒ	ニ	チ	シ	キ	イ	ビ	ピ	チ	ジ	ギ	キ	リ	ミ	ヒ	ニ	チ	シ	キ	イ	ビ	ピ	チ	ジ	ギ	キ	リ	ミ	ヒ	ニ	チ	シ	キ	イ	ビ	ピ	チ	ジ	ギ	キ	リ	ミ	ヒ	ニ	チ	シ	キ	イ	ビ	ピ	チ	ジ	ギ				
ル	ユ	ム	フ	ヌ	ツ	ス	ク	ウ	プ	ブ	ツ	ズ	グ	ル	ユ	ム	フ	ヌ	ツ	ス	ク	ウ	プ	ブ	ツ	ズ	グ	ル	ユ	ム	フ	ヌ	ツ	ス	ク	ウ	プ	ブ	ツ	ズ	グ	ル	ユ	ム	フ	ヌ	ツ	ス	ク	ウ	プ	ブ	ツ	ズ	グ				
エ	レ	メ	ヘ	ネ	テ	セ	ケ	エ	ベ	ペ	テ	ゼ	ゲ	エ	レ	メ	ヘ	ネ	テ	セ	ケ	エ	ベ	ペ	テ	ゼ	ゲ	エ	レ	メ	ヘ	ネ	テ	セ	ケ	エ	ベ	ペ	テ	ゼ	ゲ	エ	レ	メ	ヘ	ネ	テ	セ	ケ	エ	ベ	ペ	テ	ゼ	ゲ				
ヲ	ロ	ヨ	モ	ホ	ノ	ト	ソ	コ	オ	ポ	ボ	ド	ゾ	ゴ	ヲ	ロ	ヨ	モ	ホ	ノ	ト	ソ	コ	オ	ポ	ボ	ド	ゾ	ゴ	ヲ	ロ	ヨ	モ	ホ	ノ	ト	ソ	コ	オ	ポ	ボ	ド	ゾ	ゴ	ヲ	ロ	ヨ	モ	ホ	ノ	ト	ソ	コ	オ	ポ	ボ	ド	ゾ	ゴ

Українсько-японський міні-словник

Українська назва	Японська назва
Перший день Нового року (<u>1 січня</u>)	元日 <i>ґандзіцу</i>
День повноліття (Другий понеділок січня)	成人の日 <i>сейдзін но хі</i>
<u>День заснування держави (11 лютого)</u>	建国記念の日 <i>кенкоку кінен-но хі</i>
День весняного рівнодення	春分の日 <i>сґумбун но хі</i>
День Конституції (<u>3 травня</u>)	憲法記念日 <i>кемпо кіненбі</i>
День сакури (<u>4 травня</u>)	みどりの日 <i>мідорі но хі</i>
День моря (Третій понеділок липня)	海の日 <i>умі но хі</i>
<u>День шанування старших</u> (Третій понеділок вересня)	敬老の日 <i>кейро но хі</i>
<u>День осіннього рівнодення</u>	秋分の日 <i>сґубун но хі</i>
<u>День фізкультури</u> (Другий понеділок жовтня)	体育の日 <i>тайїку но хі</i>
<u>День культури (3 листопада)</u>	文化の日 <i>бунка но хі</i>
<u>День подяки за працю (23 листопада)</u>	勤労感謝の日 <i>кінро канся но хі</i>
Посміхайся, поки страждаєш всередині	顔で笑って心で泣く <i>Као де варатте кокуро де нау</i>

По закінченні початкової школи японські учні повинні знати читання та написання близько 1000 кандзі, і більшу частину решти з них вони вивчають у неповній середній школі. Обов'язковими шкільними предметами є:

- японська мова;
- суспільствознавство;
- математика;
- природничі науки;
- музика;

- образотворче мистецтво;
- гігієна і фізична культура;
- трудове навчання і домоведення.

Програми старшої середньої школи розрізняються залежно від відділення, яке обирає учень:

- а) загальноосвітнє (для учнів, які готуються вступати до вищої школи на гуманітарні чи природничо-наукові факультети);
- б) професіональне:
 - технологічний;
 - сільськогосподарський;
 - морського промислу;
 - комерційний;
 - домоведення.

Престиж вищої освіти в Японії дуже високий. Майже 40% випускників середньої школи вступають до університетів та інститутів. Серед вишів найбільшою популярністю користуються засновані наприкінці XIX ст. Токійський та Кіотський.

Зміст

Вступ.....	1
Символи Японії	4
Державний Прапор	4
Державний гімн	6
Державний герб	7
Неофіційні символи	8
Сімейна Японія	11
Виховання.....	16
Традиції та сучасність	16
Найстрашніше – самотність.	18
Ставлення до раннього розвитку.....	19
Дитячі свята	19
Система освіти Японії.....	22

ХОБД, 2017
Зам. № 3
Тираж 50